ULUS DEVLET VE ULUSÇULUĞUN KÜRESELLEŞMEYLE ETKİLEŞİMİ: VAZGEÇİLEMEYEN ULUS DEVLET, YÜKSELEN ULUSÇULUK*

Nation State and Interaction of Nationalism and Globalisation: Irreplaceable Nation-State, Rising Nationalism

Hakan ÖZDEMİR**

ÖZET

Bu çalışmada ulus devlet ve ulusçuluğun küreselleşmeyle etkileşiminin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle ulus devlet, ulusçuluk ve küreselleşmenin tarihsel gelişimine, daha sonra da ulus devlet, ulusçuluk ve küreselleşmenin etkileşimine değinilerek çalışma sonlandırılmıştır. Çalışmanın sonunda, küreselleşme sürecinde ulus devletin temel niteliklerinin birçok açıdan aşındırıldığı ve ulus devletin yeniden şekillendirildiği; ulusçuluğun da bu süreçte zayıflatıldığı tespit edilmiştir. Ancak buna rağmen, Kapitalist sermaye birikiminin varlığının ve devamlılığının sağlanması için ulus devletin yeni roller biçilen, yeni nitelik ve işlevler yüklenen, vazgeçilemeyen bir aktör olduğu; küreselleşme sürecinde ulusçuluğun da yükselen bir ideoloji olduğu sonucuna erişilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ulus Devlet, Ulusçuluk, Kapitalizm, Küreselleşme.

ABSTRACT

It is aimed, in this study, to reveal the interaction of nation-state and nationalism with globalisation. In this study, benefiting from historical and descriptive research methods; historical development of nation-state, nationalism and globalisation is initially dwelled upon and then the study is concluded by focusing on the interaction between nation-state, nationalism and globalisation. It is revealed as the conclusion of the study that essential characteristics of nation-state is impoverished in many aspects during the course of globalisation and that nation-state is reshaped and nationalism is

---

* Bu makale 20.04.2012 Tarihinde Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-II'de sunulan "Küreselleşme Sürecinde Ulus Devletin Akıbeti: Ulus Devlet Sonda mı, Vizyonda mı?" başlıklı bildiriden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Öğrt. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz M.Y.O., ozdemirhakan44@gmail.com

weakened in due course. Despite this, however, it is concluded that nationalism is an irreplaceable actor which is ascribed new roles and attributed new functions and qualities in order to ensure the presence and permanence of capital accumulation and that also nationalism is a rising ideology during globalisation.

Key Words: Nation-State, Nationalism, Capitalism, Globalisation.

***

GİRİŞ

16. yüzyılda Batı Avrupa'da Kapitalizm ile birlikte tarih sahnesine çıkan, Fransız Devrimiyle yegâne devlet tipine dönüşen ulus devlet ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları olan küreselleşme sürecinde birçok yönden aşındırılmakta, ulus devlet dönüştürülmekte ve yeniden yapılandırılmaktadır. Ulus devletle paralel olarak Fransız Devrimi'nin sonucunda ortaya çıkan ulusçuluk da küreselleşme sürecinde, birçok etkenle zayıflatılmaktadır. Ancak küreselleşme sürecinde ulus devlet Kapitalist sermaye birikiminin varlığını ve devamlılığını sağlaması açısından vazgeçilemeyen bir aktör olarak birçok misyon yüklenmiştir. Ulusçuluk da çok sayıda nedenden dolayı günümüzde yükselen bir ideolojidir.

Bu çalışmanın temel amacı, ulus devlet ve ulusçuluğun küreselleşmeyle etkileşiminin ortaya konması olup, çalışma tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak sürdürülmektedir. Bu amaçla konunun tarihsel arka planına değinilerek, ulus devlet ve ulusçuluğun etkileşimi ele alınacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden bölümde ulus devlet, ulusçuluk ve küreselleşmenin tarihsel gelişimi ortaya konacaktır. Bu bölümde ulus devlet ve ulusçuluğun doğuşundan günümüze kadar geçirmiş olduğu serüvene, küreselleşme konusundaki tartışmalar ışığında küreselleşmenin tarihsel gelişim sürecine değinilecektir. İkinci bölümde ulus devlet ve ulusçuluğun küreselleşmeyle etkileşimi çeşitli açılardan incelenecek ve çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

1. ULUS DEVLET, ULUSÇULUK VE KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Tarihsel Gelişimi

"Sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek, ortak kültür,

simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgu" (Guibernau, 1997: 93) olan ulus devlet, 16. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasında Batı Avrupa'da kendini gösteren yeni toplumsal düzen olarak tanımlanabilen, yaşamın her alanında, ekonomide, politikada, düşüncede, bilim ve teknolojide, estetikte yepyeni oluşumları içeren Kapitalizm sürecinin bir ürünüdür (Şaylan, 2003: 33). Ancak ulus devletin tarihsel gelişim sürecini anlayabilmek için, ortaçağda Avrupa'da meydana gelen gelişmelere değinilmelidir.

Ulus devletin meşruiyet kaynağı olan ulusun oluşumu, ortaçağa kadar uzanmaktadır. Burada Avrupa'da ortaya çıkan ve ulus devlet oluşumuna katkıda bulunan devrimsel nitelikli üç gelişmeye değinmekte yarar vardır. Bunlardan ilki, ekonomik entegrasyon neticesinde devletin merkezi bir konuma yükselmesi; ikincisi bilimsel gelişmelerle desteklenen teknik uzmanlık ve bürokrasinin yükselişinin kaynaklardan yüksek verimlilikle yararlanması ve egemenliğini pekiştirmesi; üçüncüsü ise, kültürel alanda geleneksel kilise kökenli otoritelerin devlet egemenliği ve vatandaş eşitliği ekseninde gelişen bir dünyevi kurtuluş amacına dönüşmesi ve bu amaca hizmet eden bir entelejensiyanın güçlenerek devlet hakimiyeti altında kültürel bütünlük oluşturma çabasına dahil olmasıdır (Smith, 2002: 173-176).

Tarihi serüveni kısaca bu şekilde ifade edilen ulus devletin gelişim sürecini daha iyi idrak etmek için, ulus devletin tohumlarının atılmaya başladığı ortaçağa kadar gitmek gerekmektedir. Ortaçağda feodal (derebeylik) düzen olarak adlandırılan sistemde, soylular, rahipler (kilise), köylüler ve serfler şeklinde sıralanabilen sosyal sınıflar bulunmaktadır. Sınıfların keskin çizgilerle birbirinden ayrıldığı ortaçağda soylular ile Kilise (rahipler) ayrıcalıklı sınıfları teşkil etmektedir (Tanilli, 2010: 51-52). Temel üretim aracı olan toprağı elinde bulunduran soylular, serflerin yaptığı üretimden pay alarak geçinen bir sosyal sınıftır. Feodal sistemde sadece üretim araçları değil, aynı zamanda askeri güç de soylular arasında paylaştırılmıştır. Donanımlı askerlerden oluşan merkezi bir ordunun kurulması kral açısından maliyetli olduğundan, bu ihtiyaç feodal soylularca karşılanmaktadır. Bu durum soyluların bağımsız, hatta krala karşı hareket etmelerine olanak tanıdığı gibi, kralın mutlak egemenlik kurmasını da engellemiştir (Köktürk, 2011: 80). Feodal sistemin en önemli ve etkili sınıfı olan Kilise, bütün Hıristiyan dünyasına yayılmış bir örgüt olarak, amaçları doğrultusunda toplumun her alanına el atıp, eğitimden vergiye her türlü toplumsal ilişkiye müdahale edecek kadar muazzam bir güce sahiptir. Ayrıca bu dönemde Kilise dünyevi iktidar olan kralın papaya bağlı olmasını, Kilisenin emir ve direktifleri doğrultusunda hüküm vermesi gerektiğini savunmaktaydı (Çetin, 2002: 82). Feodal piramidin en alt ve en

geniş tabakasını özgür köylüler ve serfler oluşturmaktadır. Serfler toprağa bağlı köleler iken, özgür köylüler ise istedikleri yere gidebilen, belli bir ücret karşılığında feodal beylerin topraklarında çalışabilen sosyal sınıflardı. Serfler ve özgür köylülerin siyasal hakları bulunmamaktaydı (Aydemir ve Genç, 2011: 229).

İçerdiği sosyal sınıflar kısaca bu şekilde betimlenen Feodal sistem, Haçlı Seferleri ve kentlerin uyanışı şeklinde ifade edilen iki büyük olayla baştanbaşa değişmiştir. Haçlı Seferleri ve kentlerin uyanışı iktisadi faaliyet alanını coğrafi açıdan geliştirmiş, daha da yoğunlaştırarak çeşitlendirmiştir (Tanilli, 2010: 64). Haçlı Seferlerinin sonunda Avrupa uygarlıkları dokuma, cam ve deri işleme sanatını öğrenmiş, Doğu-Batı arasındaki ticaret gelişmiştir. Ayrıca Avrupa'da hayat standardının yükseldiği Haçlı Seferlerinin sonunda, skolâstik düşünce de zayıflamıştır.

12. ve 13. yüzyıllarda feodal üretim sisteminde ve ekonomik sistemde meydana gelen gelişmeler de Ortaçağ Avrupa'sının yapısını büyük ölçüde değiştirmiştir. Feodal düzende önceleri serfleri toprağında belirli günler çalıştıran ve emek rant alan feodal beyler, daha sonraları bu rantı serflere bıraktığı belli bir topraktan ürün rant şeklinde alma yolunu tercih etmiştir. Ancak 12. yüzyıldan itibaren, Feodal dönemin son devirlerinde para ekonomisinin belirmesi üzerine feodal beylerin aldığı rant, para ranta dönüşmüştür. Bunun sonunda serfler ve köylüler daha fazla üretmeye ve kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde kentlerde bulunan ve sınırlı düzeyde üretim yapan lonca şeklinde örgütlenmiş olan zanaat erbapları, toplumdaki talep düzeyinde görülen artışa karşılık verememiş ve etkinliğini yitirmiştir. Bu gelişmelerin ardından daha bol düzeyde mal üretimi gerçekleşmiştir. Küçük yerleşme birimleri arasındaki ilişki düzeyinin çok düşük olduğu, seyahatin zor ve ticaretin sadece lüks mallarla sınırlı olduğu kendine yeterli ortaçağ ekonomisinde bir canlılık belirmeye başlamıştır. Bu dönemde serfler de kentlere kaçıp özgürleşmeye başlamıştır (Oran, 1997: 47-48). Genel olarak ekonomik yaşamda ticaretin canlandığı, iktisadi yapının değiştiği, köy ekonomisinden kent ekonomisine, tarıma dayanan bir ekonomiden küçük el sanatları ekonomisine geçilmiştir. Böylece iktisadi faaliyetlerin gerçek merkezi kentler olmuştur. Bu dönemde ticaretle uğraşmaya başlayan şehir halkı zenginleşerek burjuva sınıfını oluşturmuştur (Tanilli, 2010: 64).

13. yüzyılda parasal araçlarda görülen yayılma, ekilen alandaki genişleme ve nüfustaki artış toplumun dünyevileşmesine neden olmuş ve kilisenin toplum üzerindeki etkisini zayıflatmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ve değişmeler Kilisenin kültürel ve sosyal tekelinin kırılmasına neden olmuş ve Hıristiyanlığı yorumlayış şeklini de etkilemiştir (Çetin, 2002: 83). Bu gelişmeleri 15. yüzyılda Batı Avrupa da izlemiştir. Coğrafi keşiflerin yoğunlaştığı bu dönemde okyanuslar fethedilmiş, kentler ağırlık ve önem

kazanmış, o zamana kadar görülmemiş ölçüde zenginleşen yeni ve güçlü bir ticaret kesiminin toplumsal etkinliğinin ivme kazandığı görülmüştür (Şaylan, 2003: 34). Ticaretle uğraşanların yükselişe geçtiği bu dönemde, Avrupalılar bir başka önemli gelişmeyi kaydetmişlerdir: Kitap basımı. 1450'li yılların başında matbaacılığın Gutenberg'le başlayan öyküsü, 20-30 yıl sonra Avrupa'da bütün büyük kentlerde matbaacıların yaygınlaşmasıyla devam etmiştir. Artık kitaplar çok ucuz olduğundan, birçok Avrupalı okumayı öğrenmiş ve matbaacılar onlara istedikleri kitapları sunmak için var güçleriyle çalışmıştır. Matbaacılar dini kitapların yanında, Protestan reformcuların makalelerini, krallara usturuplu eleştirileri, tıp kitaplarını, seyahatnameleri, işadamları için kılavuzları, dünya ve güneşle ilgili kuramları da yayınlamıştır (Davis, 2010: 141). Matbaacılık alanında kaydedilen bu gelişmeler, düşünce dünyasında devrimsel nitelikli gelişmeleri beraberinde getiren Rönesans ve Reform Hareketleri ile Aydınlanma Hareketlerinin arkasında yatan temel dinamiklerden biridir. Aklın egemenliği biçiminde ifade edilen bu değişimlerin gerçekleştiği süreç içinde, insanın yüceltilmesi ve buna bağlı olarak görsel sanatların, müziğin ve edebiyatın değişiminin yanı sıra, bilim alanında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Özellikle doğa ve evrenle ilgili temel kuramların ortaya atılışı, teknoloji alanında da baş döndürücü gelişmelere yol açmıştır (Şaylan, 2003: 35). Bu gelişmelerin sonunda, ekonomik ve toplumsal yapıda büyük değişiklikler gerçekleşmiş, bilim ve felsefe alanında özgürlük ortamına kavuşulmuştur. Bu da Kilisenin toplum içindeki konumunun sorgulanmasına neden olmuştur.

16.yüzyıldan sonra üretim düzeninin bozulmasına paralel olarak, soylular ve Kilise de zayıflamıştır. Bu dönemde Kilise ve krallar arasında din ve dünya işleri arasında baş gösteren çelişkiler neticesinde kilisenin otoritesi sarsılmaya başlamış ve kral ile Kilise arasında çatışmalar ortaya çıkmıştır. Feodal düzende hukuksal güvencelerin ve ticaret olanaklarının sınırlı olmasından dolayı gelişemeyen burjuva sınıfı, bu savaşımda feodal beyler ve Kiliseye karşı kralları en aktif şekilde desteklemeyi tercih etmiştir. Çünkü burjuva sınıfı için, istediği asayişi ve ticaret yapacağı geniş ülkeyi sağlayacak güç kraldan başkası olamazdı. Kral da kendisine para ve paralı asker sağlayacak bu doğal ittifaka sıcak bakmıştır. Bu ittifakın neticesinde Avrupa'da Kilise güç kaybetmeye başlamıştır. Avrupa'nın din birliği ilkesi ve Kilisenin tek örgütlü yapısı bozularak, yerini krala boyun eğen ulusal Kiliselere bırakmıştır. Böylece Avrupa'da merkezi krallıkların güçlü olduğu bir döneme girilmiştir (Oran, 1997: 48-49). Bu dönemde ulus devletin en çok vurgu yapılan niteliği ve temel unsuru olarak kabul edilen ulusal egemenlik anlayışının temelleri atılmıştır. Kilise, kral ve soylular arasındaki güç mücadelesi yapısal değişikliklere neden olmuş, merkezi düzeyde kurumsallaşmaya geçilmesi güçlü bir egemenlik anlayışının yerleşmesiyle

mümkün olmuştur (Şahin, 2006: 106). Bu egemenlik anlayışına göre egemen devlet; sınırlı bir bölge ya da bölgeler içerisinde yasa yapma ve bunların yürütülmesini faal biçimde uygulama, şiddet araçlarının tasarrufu üzerinde tekel güç olma, dahili siyasi veya idari hükümet biçimiyle ilgili siyasetleri kontrol etme ve gelirlerinin temeli olan ulusal ekonominin meyvelerini harcama kapasitesine sahip olan siyasi bir örgüttür (Giddens, 2005b: 366). Bu dönemde modern devletin ilk formu olan mutlakıyetçi monarşiler tarih sahnesine çıkmıştır. Mutlakıyetçi monarşiler, pazarın genişlemesi ile eşzamanlı bir gelişme göstermiş olup, pazar mekanizmasının işlerliği için kural birliği, kararlılığı ve iç barışın sağlanması gibi misyonları üstlenmiştir. Bu bağlamda modern devlet mutlakıyetçi formu içinde yasa ve düzen, etkin bir kamu finansmanı sağlamak ve ekonomi politikası olarak merkantilizmin uygulanması şeklinde üç temel işlevi üstlenmiştir. Bu işlevlerden ilki olan yasa ve düzen işlevi, mutlakıyetçi monarşilerin pazar mekanizmasının işlerliği için iç barışın sağlanması ve bu şekilde güvenli bir pazarın oluşturulmasını sağlar. İkincisi, profesyonelleşmiş ordu ve yargı hizmetlerinin verilmesi için etkin kamu finansmanının sağlanmasıdır. Üçüncüsü ise modern devletin kendi ulusal tüccarının üstünlük sağlaması için korumacı önlemlerin alınması ve gerekli askeri düzenlemelerin hayata geçirilmesini amaçlayan ekonomi politikasının uygulanmasıdır (Şaylan, 2003: 39-40).

Merkantilist dönemde kolonileşme ve gümrük korumaları dışında belli ticaret grubuna belli yöre ya da mal konusunda ticaret tekelleri sağlayan modern devlet, mutlakıyetçi formu içinde giderek kurumsallaşmıştır. Otuz Yıl Savaşları'nın ardından 1648'de imzalanan Westphalia Anlaşması ile Avrupa'daki uluslararası düzenin siyasi birimi haline gelmiştir. Böylece, modern devlet mutlakıyetçi formu içinde idari, adli ve iktisadi yapının merkezileşmesi sonucu devletin ulusal biçimde dönüşme sürecine gidilmiştir (Amin, 2007: 180).

Ancak bu süreçte güçlenen burjuva sınıfı, zamanla müttefiki olan kralı zararlı olarak görmeye başlamış, özgürlüğün (yani mülkiyetin) korunması misyonunun, yeni sınıfın öz iktidarına bırakılabileceğini savunmuştur. Bu da parlamenter demokrasiyle sağlanabilirdi. Bu arada "burjuva sınıfının iktidarı kraldan alması sırasında ortaya çıkan toplumsal sadakatin nereye yöneleceği ve tutunumun hangi odak noktasına dayandırılacağı" sorunu belirmiştir. Daha önceki tutunum ideolojileri odak noktası olarak mistik (ataların ruhu), ilahi (tanrı) veya kişisel (kral) kavramları göstermeyi uygun bulmuştur. Ancak sanayi toplumu gibi son derece değişmiş, toplumsal ilişkilerin iç içe geçtiği ve gayri şahsileştiği bir forma dönüştüğü bir dönemde toplumsal sadakatin, bütün bireyleri içine alan bir ulus kavramına dayandırılmasından başka bir seçenek olası gözükmemektedir. Burjuva sınıfı da doğrudan doğruya kendisine

dayandıramadığı sadakat noktasını ulus kavramına teslim etmekte herhangi bir sakıncanın olmadığını düşünmüştür. Parlamentoya sadece belli miktarda vergi verenlerin girebilmesinin öngörüldüğü bu yeni düzende, burjuva sınıfı en güçlü kendisi olduğu için, toplumda beliren meşruiyet gereksiniminin ulusçulukla doldurulmasını uygun bulmuştur (Oran, 1997: 48-50).

Mutlak bir iktidarla gelen feodal ve dini sadakat bağlarının yerini siyasal sadakat bağı olan ulusçuluğun alması, modern devletin başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Buradan modern devlete geçmek için geriye kalan tek şey, devamlı ve mutlak olan bu egemenliği kişisellikten kurtararak soyut ve aşkın bir meşruluk temeline oturtmaktı. Bunun için de 1789 tarihli Fransız Devrimine kadar beklemek gerekirdi. Fransız Devrimi, dinin yerine meşruluk temelinden yoksunlaşan mutlak egemene, yeni bir meşruluk unsuru olarak "siyasal toplumu oluşturan fertlerin toplamından daha üst düzeyde süreklilik ve bölünmezlik unsuru içeren bir bütünsellik olarak" ulus kavramını kazandırır. Devlet yapısının modern ulus devlet adını aldığı Fransız Devrimi'nin (Erözden, 2008: 47-55) düşünsel etkileri, uluslaşma sürecini ve devletin merkezileşme eğilimlerini güçlendirmesi yönünde olması açısından burjuva sınıfının çıkarlarıyla örtüşmektedir. Prenslik ya da krallıklar arasındaki gümrük sınırlarının ortadan kaldırılması başta olmak üzere, ülkenin her yanında geçerli aynı yasaların ve yargı organlarının varlığı, iletişim ve dilde bir bütünlüğün sağlanması ve yönetimin tek merkezde toplanması gibi gelişmelerin kaydedildiği Fransız Devrimi, büyük ölçekli üretim gerçekleştirip, ürettiği malları ekonomik, politik ve yasal bütünlüğün sağlandığı bir pazarda satmayı arzu eden burjuva sınıfının çıkarlarıyla örtüşmektedir (Erdem, 2010: 50). Ayrıca Fransız Devrimi'yle ulus devletin önemli öğelerinden biri olan ulusal kimlik düşüncesi de oluşmaya başlamıştır. Fransız Devrimi esnasında burjuva sınıfı, devleti kendi meşruiyetine dayandırdığı halk kavramını tanımlamaya kalkıştığında, belirli bir toprak üzerinde ve daha sonra da sınırları kendinden önce belirlenmiş ve tarihsel süreçte birleşmiş topraklar üzerinde yaşayan ulus kavramına ulaşılmıştır. Ulus devletlerin doğmasıyla birlikte ulusal sınırlar içinde yaşayan vatandaşların ulusal kimlikleri en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamış ve o zamana dek önemini koruyan dini ve etnik kimlikler eski işlevini kaybetmişlerdir. Devlet vatandaşlarını tek bir kimlik altında bir araya getirmeye yönelik politikalar izlemeyi tercih etmiştir (Şen, 2004: 133-134).

"Bir millete ve onun menfaatlerine bağlılıktan esinlenen ve milleti siyasal organizasyonun temel birimi kabul eden yaklaşım" (Yayla, 2005: 154) olarak ifade edilen ulusçuluğun ortaya çıkışı da ulus devletlerin ortaya çıkışıyla paralellik göstermektedir. Ulusçuluk da Fransız Devrimi'nin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Gündoğan, 2002: 196). Jean Jacques Rousseau'nun yazılarından etkilenen devrimciler, 1789'da Kral XVI.

Louis'e karşı ayaklanmıştır. Modern ulusçuluğun babası sayılan Rousseau, hükümetin genel iradeye uygun olması gerektiğini savunmuştur. Böylece ulusçuluk krala itaat etmek yerine, vatandaş olma üzerinde durarak devrimci ve demokratik bir hareket olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan ulusçuluk toplumda yükselen orta sınıflar ve burjuvazi tarafından da destek görmüştür. Bu sınıflar ulusal birlik isterken iktidarın sözleşmeyle düzenlenmesi ve anayasaya tabi olmasını desteklemiştir (Yılmaz, 2001: 196-197). Devrim ve Napolyon Savaşları boyunca, 1792-1815, Kıta Avrupa'sı, Fransız Devrimi'nden önemli ölçüde etkilenmiştir. Uzun süre devletler derlemesi şeklinde bölünmüşlük arz eden İtalya ve Almanya'da Fransız Devrimi'nden yayılan ulusçuluğun etkisiyle bir ulusal birlik bilinci doğmuştur. Ulusçu fikirler 19. yüzyılın başlarında, Grenada olarak bilinen ve günümüzde Kolombiya, Venezüella ve Ekvator'u kapsayan, aynı zamanda Peru ve Bolivya'da da şahit olunan İspanya yönetimine karşı isyan hareketlerine ev sahipliği eden Latin Amerika'ya da sıçramıştır. Ulusçuluğun yükseliş dalgası; Türkiye, Avusturya ve Rusya gibi çok uluslu imparatorlukların liberal ve ulusal baskılarla yüzleşmeleri sonucunda zayıflama sürecine girmelerine ve millet inşası dönemi olan 19. yüzyılda Avrupa haritasının yeniden çizilmesine neden olmuştur. 1861'de İtalya; daha önceleri 39 devletin birleşimi olan Almanya, Almanya-Fransa Savaşı'nın akabinde 1871'de birleşik bir devlet haline gelmiştir. 19. yüzyılın sonunda ulusçuluk; bayrak, ulusal marş, vatansever şiirler ve edebiyat, halk törenleri ve ulusal tatiller gibi sembollerin yaygınlaşmasıyla bir halk hareketine dönüşmüştür. Aynı zamanda ulusçuluk, uluslararası kuşku ve rekabet duygusunun uyanmasına ve dolayısıyla da 1914'te I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına yol açmıştır (Heywood, 2011: 167-168).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Orta ve Doğu Avrupa'da ulus inşa süreçleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda, ABD Başkanı Woodrow Wilson "ulusların kendi kendini yönetmesi" ilkesini savunmuştur. Bunun akabinde Alman, Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorlukları dağılmış; Finlandiya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk olarak sekiz yeni devlet ortaya çıkmıştır. Bu yeni devletler, varolan ulusal ve etnik grupların coğrafyasına uygun olarak ulus devletler halinde tasarlanmıştır. Bununla birlikte I. Dünya Savaşı ilk etapta çatışmaları körükleyen ulusal gerginlikleri çözmede başarısız oldu. Barış anlaşmasının şartlarının getirdiği bozgun ve hayal kırıklığı, yerini şaşkınlık, hırs ve acıya terk etmişti. Bu durum yayılmacı ve emperyal politikalar vasıtasıyla ulusal gururu tamir etme sözüyle iktidara gelen faşist ve otoriter hükümetlere sahip olan Almanya, İtalya ve Japonya'da varlığını gösterdi. Ulusçuluk bundan sonra da 1939'da İkinci Dünya Savaşı'na yol açmıştır (Heywood, 2011: 168-169).

20. Yüzyılın üç büyük dönüm noktasından biri olan I. Dünya Savaşı kadar, II. Dünya Savaşı ve Komünizmin Doğu Avrupa'da çöküşü (SSCB'nin dağılması), ulus kavramına siyasi organizasyon prensibi olarak önemli ölçüde değer atfedilmesine neden olmuştur. Şöyle ki, 1991 yılından bugüne 18 yeni devlet kurulmuş (bunlardan 14'ü SSCB'nin dağılmasıyla) ve bunlardan her biri ulusal devlet olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca 1989'da BM'ye üye olan 159 devletten sadece 15'inin 1910'da mevcut olması, bugün mevcut olan 65 Orta Doğu ve Afrika devletlerinden sadece 3'ünün 1910'da var olması gibi örnekler, 20. yüzyılda ulusal bağımsızlık arayışlarının yaygın olduğunu ve çok sayıda ulus devletin farklı şekillerde hayat bulduğunu göstermektedir (Türköne, 2009: 646-647).

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

"Ülkeler arasında karşılıklı iletişim, etkileşim ve bağımlılığın artması, ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması ve ulusal sınırları aşan evrensel bir hukukun ve kamuoyunun oluşması süreci" (Yayla, 2005: 96) olarak tanımlanan küreselleşmenin tarihsel gelişimine yönelik çok farklı görüşler bulunmakta olup, küreselleşme teorisyenlerince bu konudaki tartışmalar kesintisiz olarak sürmektedir (Cebeci, 2011: 374).

Küreselleşme konusundaki tartışmalar; aşırı küreselleşmeciler, kuşkucular (şüpheciler), ve dönüşümcüler şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Aşırı küreselleşmecilerin yaptığı pek çok küreselleşme çözümlemesi devletlerin rolünde meydana gelen değişmelerle ilgilidir. Dünya ticaretinin hızla gelişmesinden dolayı, ülkelerin artık kendi ekonomilerini tek başına kontrol edemediklerini iddia eden aşırı küreselleşmeciler, ulus devletlerin ve politikacıların da değişken mali pazarlar ve çevresel tehditlerden dolayı ulusal sınırlarını aşan konuları kontrol etmekte zorlandıklarını ifade etmektedirler (Giddens, 2005a: 59). Piyasaların artık devletlerden daha güçlü olduğunun iddia edildiği bu görüşü savunanlara göre, devletlerin otoritelerinde görülen bu gerileme, diğer kurumlarla birliklerin ve yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması ile izah edilebilir (Yalçınkaya vd., 2012: 6). Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimini 15.-16. yüzyıl dolaylarından başlatarak incelemeyi yeğlemektedir. Küreselleşmenin aslında yeni bir olgu olmadığının benimsendiği bu görüşte, küreselleşmenin başlangıcı Rönesans ve Reformasyon hareketleri ile coğrafi keşiflerle yerkürenin tanınmasına kadar götürülmektedir (Kaymakcı, 2007: 7). Ulus kavramının doğduğu bu dönemi, 18. yüzyılın ortalarından başlayan ve 1870'li yıllara kadar süren üniter devletler düşüncesi çerçevesinde önemli yer değişikliklerinin gözlendiği ikinci evre izlemiştir. Bu dönemden sonra 1872-1920 yılları arasını kapsayan, küreselleşmenin yükseliş gösterdiği ve modernlik

sorununun belirdiği üçüncü dönem gelmekte olup, bu dönemi 1920'li yılların ortalarında beliren ve 1960'lı yılların sonlarına kadar süren, Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler'in kurulduğu dördüncü dönem izlemiştir. 1960'lı yılların sonunda başlayan ve günümüze kadar devam eden beşinci dönemde ise küresel kurum ve hareketlerin sayı ve etkinlik düzeyinde artış gözlenmiştir (Cebeci, 2011: 379-380).

Kuşkucular ise*,* küreselleşmenin dünyadaki iktisadi ilişkilerde ciddi bir yeniden yapılandırmaya yol açtığı şeklindeki görüşlere karşı çıkarak, ulus devletlerin dünya iktisadi faaliyetleri üzerindeki egemenliğinin sürdüğüne, ulussuzlaşma veya piyasaların küreselleşmesi gibi kavramların dünyadaki mevcut iktisadi durumun marjinal bir yorumu olarak değerlendirildiğine vurgu yapmaktadırlar (Fıkırkoca ve Kalemci, 2011: 180). Küreselleşme karşıtı olan kuşkucular, eski çağlara nazaran ülkelerin birbiriyle ilişkilerinin günümüzde daha çok yaygınlaştığını kabul etmekle birlikte, küreselleşmenin geçmişine bakarak geçmiş dönemlerde de önemli düzeyde para ve mal hareketlerinin olduğunu ileri sürmektedirler (Yalçınkaya vd., 2012: 6). Küreselleşmeyi insanlık tarihinin başlangıç tarihine kadar götüren kuşkucular, İ.Ö. 10000-3500 yılları arasındaki dönemi küreselleşmenin erken dönemi olarak kabul etmekte olup, bu dönemi İ.Ö. 3500 ile İ.S. 1500 yılları arasını kapsayan yazının bulunduğu ve tekerleğin icat edilmesiyle küreselleşmeyi destekleyen buluşların yapıldığı modern öncesi dönem izlemektedir. Bu dönemden sonra gelen 1500-1750 yılları arasını kapsayan Aydınlanma ve Rönesans arasındaki dönemi ifade eden erken modern dönem gelmiştir. Erken modern dönemi ise, 1750'den sonra beliren daha çok dünyanın diğer bölgelerinden kaynaklanan düzenli malzeme ve kaynak akışı ile beslenen Batılı Kapitalist işletmelerin öneminde artışların gözlendiği modern dönem izlemiştir (Cebeci, 2011: 376-378).

Dönüşümcüler, küreselleşme konusunda daha orta bir tavır takınmayı yeğlemektedir. Küreselleşmenin son zamanlarda modern toplumları biçimlendiren bir dizi değişimin arkasındaki asıl güç olarak görüldüğü bu yaklaşımda, küresel düzenin gittikçe şekil değiştirdiği, ancak birçok örüntünün günümüzde de mevcudiyetini koruduğu anlayışı savunulmaktadır (Giddens, 2005a: 59). Küreselleşmenin modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı toplumsal, siyasal ve iktisadi değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak kabul edildiği bu yaklaşımda; ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığı kabul edilmekle birlikte, hem Aşırı Küreselleşmecilerin egemen ulus devletin sonunun yaklaştığı iddiaları, hem de Kuşkucuların hiçbir şey değişmedi tezi reddedilmektedir (Esgin, 2001: 189-190, aktaran; Kaya, 2009: 11). Bu çalışmada da küreselleşmenin tarihsel gelişimini açıklamak için, dönüşümcü yaklaşım benimsenmiştir.

Dönüşümcüler küreselleşmenin tarihsel gelişimi hakkındaki incelemelerini, 1960 sonrasındaki gelişmeler çerçevesinde yapmayı, tarihsel değerlendirmelerini 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren beliren teknolojik gelişmelerin yansımaları çerçevesinde gerçekleştirmeyi yeğlemektedirler (Cebeci, 2011: 381). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gittikçe belirginleşmeye başlayan küreselleşme olgusunun arka planında, Kapitalizmin 1970'li yıllarda yaşadığı son yapısal kriz ve S.S.C.B.'nin çözülmesi ile ilgili gelişmeler yer almaktadır. Kapitalizmin 1970'lerde yaşadığı krizden çıkılması için, 1980'lerden itibaren Neo-liberalizm olarak adlandırılan politikalar uygulanmaya başlamıştır. Bu politikalar doğrultusunda sermaye hareketlerinin serbestleşmesi için ekonomide devlet müdahalesinin kaldırılmasını öngören düzenlemeler geliştirilmiştir (Akca, 2005: 4-5). Küreselleşme olgusunu teknolojide ve dünya telekomünikasyon sisteminde meydana gelen gelişmeler de tetiklemeye başlamıştır. Haberleşme uydularının 1960'lı yılların başında yaygınlaşması, uluslararası haberleşmenin gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır. Bu tür iletişim sistemlerinin küreselleşme süreci üzerinde şaşırtıcı düzeyde etkisi olmuştur (Giddens, 2005a: 214). Ayrıca, 1989'da Avrupa'da beliren bir dizi dramatik devrimle meydana gelen ve Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözümlenmesiyle Sovyet Tarzı Komünizm sona ermiştir. Böylece Kapitalizmin karşısındaki alternatif düzen tehdidi de ortadan kalkmıştır. Bu tehditten kurtulan Kapitalizm, yaşadığı küresel bunalımdan yeniden yapılanma sürecine girerek kurtulmanın yollarını aramıştır. Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan bu süreçte gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini de dahil olmak üzere bütün dünyanın, pazar ekonomisinin egemenliği altına girdiği gözlenmiştir (Şaylan, 2003: 214). Küreselleşme sürecine uluslararası ve bölgesel yönetim mekanizmalarında görülen gelişmeler de ivme kazandırmaktadır. Bu mekanizmalar vasıtasıyla sermaye kolayca dolaşabilmektedir. Bu süreçte ürün ve faktör piyasaları liberalleşerek dünya ekonomilerinin bütünleşmesine ve tek pazar haline dönüşmesine neden olmuştur. Sürekli yenilenen teknoloji ve uygulama aşamasında bu yeniliklerin ortaya çıkardığı üstünlüklerin doğurduğu rekabet beraberinde yüksek sermaye birikimi gereksinimlerini doğurmuştur. Bu sürecin doğal sonucu olarak firma birleşmeleri ve daha da önemlisi çok uluslu firmaların sayısında artışlar gözlenmiştir (Yalçınkaya vd., 2012: 21-22).

2. ULUS DEVLET VE ULUSÇULUĞUN KÜRESELLEŞMEYLE ETKİLEŞİMİ

Yukarıda yer alan tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, ulus devlet ve küreselleşmenin köken olarak Kapitalist sermaye birikimiyle ilişkilendirilmeden ele alınamayan, Kapitalizmin devamı ve farklı aşaması olan kavramlar olduğu sonucuna erişilmektedir. Ancak aralarındaki bu

köken birliğine rağmen, küreselleşme ile ulus devlet arasında bir gerilimin olduğu yadsınamaz (Şaylan, 2003: 316-317).

Ekonomik boyutu olan bir ideoloji olarak küreselleşme, toplumlar ve devletler için ulusallık konusunda bir krizin yaşanmasına neden olmaktadır. Küreselleşme süreci ile beliren yeni koşullar, ulus devlet yapılarının işlev ve konumlarında aşınmalara neden olmaktadır. Küreselleşme süreci, ulus devleti yıprattığı koşullara uymaya zorlamakta, dönüştürmekte ve baskı altında tutmaktadır. Şirketleri geliştirmek, devleti küçültmek, serbest ticareti özendirmek, devlet desteğini kırmak gibi argümanları kullanan ve olumsuz çağrışımlara sahip ulusçuluk ve korumacılığa karşı tam olarak bayrak açmış durumda olan küreselleşme; bütüncül bir dünya (pazar) kurgusuna vurgu yapmasına rağmen, bölgesel ve yerel süreçleri de gündeme getirmek suretiyle ulusal boyutun aşındırılmasını (Ayan, 2010: 78), IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların ve ulus-ötesi sermayenin etki ve müdahalesini benimseyen bir süreçtir (Yalçınkaya vd., 2012: 21).

Bu süreçte ulus devlet erki iki boyutta aşılmıştır. Bu boyutların ilkini, ulus devletin ekonomi alanındaki yetkilerini giderek uluslararası kurumlara devretmesi teşkil etmektedir. Bunun bir ayağını uluslararası, neredeyse küresel ölçekte üyesi olan örgütler çerçevesinde alınan kararlar oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Dünya Bankası, IMF, OECD ve GATT gibi örgütler burada başat rol üstlenmiştir. İkinci ayağı ise bölgesel anlaşmalarla kurulan bölgesel işbirliği anlaşmaları oluşturmaktadır. Bu boyutlardan ikincisini, yerel yönetimlerin giderek güçlendirilmesi, merkezi devlet olanaklarının, yetki ve sorumluluklarının kendi içerisinde yer alan alt birimlere devredilmesi teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle bu boyutu, yerel yönetimlerin mali, idari ve ekonomik düzlemde giderek özerkleşmesi ve merkezi devlete bağlılığının azaltılması şekillendirmektedir (Kazgan, 2009: 18-19).

Küreselleşme süreciyle yerel yönetimlere ve belediyelere verilen önemin küresel düzeyde giderek artmasına; AB'nin Maastricht Anlaşması hükümleri arasında yer alan bölgeselleşmeye yönelik maddeler, kalkınma ajansları, bölgesel mikro krediler, bölgesel teşvikler örnek gösterilebilir (Bahçekapılı, 2009: 122).

Uluslararasılaşan sermayenin küreselleşme süreci içindeki rasyonellik anlayışı kâr maksimizasyonu, pazarın denetlenmesi, teknolojik denetim gibi ekonomik değişkenleri içermektedir. Ancak ulus devletin rasyonellik anlayışı her zaman bu değişkenlerle çakışmaz, çoğu kez farklılaşmalar meydana gelmektedir. Bu farklılaşmalar kaçınılmaz olarak ulus devletin yukarıda da ifade edildiği gibi, aşılmasına neden olmuştur. Uygulama alanında beliren zengin ve gelişmiş ülkeler arasındaki bütünleşme ve genellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde

görülen mikro ulusçuluk (etnik, mezhepsel, bölgesel ve dinsel temelli) eğilimlerindeki artışlar bu oluşumun uygulamadaki yansımaları olarak kabul edilebilir (Şaylan, 2003: 317-318). Küreselleşme sürecinde ilk bakışta küreselleşmenin mantığına ve küreselleşme sürecine aykırı gibi görünen ve hatta bir çelişki olarak nitelenebilecek olgusal bir durum yaşanmaktadır. Çünkü bir yandan evrensel değerler ve hukuk sisteminden ve kültürden bahsedilmekte, diğer yandan da farklı tekil ve yerel olanlar gündeme taşınmaktadır. Böylece de alt kültür grupları ve mikro ölçekli, etnisiteye dayalı ulusçuluk eğilimleri güç kazanmaktadır. Bu eğilimler, tek bloklu olduğunu iddia eden ve üniter bir yapıya sahip olduğunu savunan ulus devlet ve onun ulusçuluk anlayışında çatlaklar yaşanmasına yol açmaktadır (Gündoğan, 2002: 201). Küreselleşme sürecinde post modern söylemlerle güçlendirilen mikro-ulusçuluk akımlarının yanı sıra, çok uluslu şirketlerin ve mali finans kaynaklarının da etkisiyle ulus devletlerin ekonomilerini yönetme ve serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde yeniden yapılandırılmalarına direnme kapasitelerinde azalmalar (Giddens, 2005a: 52) ve sosyal politikalar konusunda görülen zayıflamalar ulus devletin egemenlik alanının sarsılmasına neden olmaktadır.

Küreselleşme sürecinde IMF ve Dünya Bankası gibi finansal kuruluşlar tarafından, kendilerine ağır borçlu olan ülkelere doğrudan, ülkenin siyasi ve idari yapısını dönüştürecek baskılar yapılmaktadır. Bütçe harcamalarından tasarruf edilmesi gerekçesiyle devlet teşkilatının küçültülmesi, böylece memur sayısının azaltılması bunun bir ayağını oluşturmaktadır. Diğer ayağını ise, merkezi devletin güçlü olduğu, dışarıya karşı direnme gücünün bulunduğu durumlarda eyalet sistemine dayalı federal yapıya benzer siyasal yapılar oluşturma çabası teşkil etmektedir. Burada ise, ulus devletin güçsüzleştirilip dış dünyaya karşı direnme gücünün ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Kazgan, 2009: 149).

Küreselleşme sürecinde uluslararası hukuk alanında da birçok gelişme kaydedilmiştir. Ekonomi, insan hakları ve çevrenin korunmasına ilişkin yeni uluslararası hukuksal düzenlemelerin birçoğu Türkiye'nin de dahil olduğu çok sayıda ülke tarafından kabul edilmekte ve ulusal mevzuatlarına dahil edilmektedir. Ayrıca bu bağlamda ulus devletin hukuk alanındaki bazı yetkilerini uluslararası kuruluşlara devrettiği görülmektedir. AB'ye üyelik kapsamında uygulanması gereken Kopenhag ve Maastricht kriterleri ile GATT ve Dünya Ticaret Örgütü kapsamında imzalanan anlaşmalar ve yapılan hukuksal düzenlemeler bu bağlamda ele alınabilir (Bahçekapılı, 2009: 136).

Ayrıca bu süreçte, ulus devletin insan hakları, demokrasi, ticaret hukuku ve doğal çevreyi koruma gibi alanlardaki yetki ve sorumluluklarının da uluslararası kuruluşlarca denetlenmesi eğilimi giderek artmaktadır. Hatta bir dizi uluslararası sivil toplum örgütleri dahi, ulus devletlerin bu alandaki

uygulamalarını sorgulama yolunda bazı işlevler üstlenmiş ve bu konulardaki otoriteyi sahiplenmeye başlamıştır (Krugman, 1995: 191-192, aktaran; Kaymakcı, 2007: 10).

Küreselleşme, ulus devletlerin ahenk ve birliğini de farklı şekillerde etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde, küresel pazarlar, kitlesel tüketim, kitle iletişimi ve turizmi gibi olgular, kitle kültürünün (esas olarak ABD ve AB ülkelerinin kontrolünde) standart ürünlerinin dünya ölçeğinde yayılmasına veya bunlarla ilişki kurulmasına neden olmaktadır. Bu süreçte yaratılan tek kültür cilası sadece dünyanın uzak bölgelerini kaplamamakta, aynı zamanda Batıda bile ulusal farklılıkları tesviye etmekte ve böylelikle ulusal geleneklerin güçlü profillerinde yavaş yavaş bulanıklaşmalar görülmektedir (Milter, 1995: 1-22, aktaran; Habermas, 2008: 13).

Yaşanan tüm bu gelişmeler ulus devletin sonu tartışmalarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Ancak tarihsel gelişimine bakıldığında, ulus devletin Kapitalist sınıfla yakından bağlantılı olduğu görülmektedir (Akca, 2005: 5). Şüphesiz Kapitalist dünya ekonomisi oldukça iyi örgütlenmiştir; ancak buna rağmen ulus devlet gibi bir partneri yok etmeyi veya çökertmeyi göze alabilecek kadar cesur bir sistem değildir (Habermas, 2008: 11). Çünkü ulus devlet, bir kurum olarak Kapitalizmin devamı ve gelişimi için çok sayıda işlevi yerine getiren hayati öneme sahip olan bir mekanizmadır. Bunların başında etnik ya da dinsel kimliği ne olursa olsun, ülke vatandaşlarının olanaklar ölçüsünde diğer ülkelerin saldırısına karşı güvenliğinin, ülke içinde bireylerin, toplumsal sınıfların ya da dinsel alt grupların birbirleri karşısında hukuksal eşitliğinin, adaletin ve güvenliğin sağlanması gibi roller gelmektedir. Ekonomik alanda da sermayenin rahatça dolaşımı ve gelişmesi için; güvenli bir pazarın oluşturulması, ekonominin büyümesi için gerekli ortamın yaratılması, ekonomik yaşamın sürdürülmesinde ihtiyaç duyulan mübadelelerin düzenlenmesi ve hesapların kolaylaştırılması için para arzının ve kurumlarının düzenlenmesi, bu bağlamda makro istikrarın sağlanması (Kazgan, 2009: 318), hukuksal altyapının oluşturulması ve hukuksal güvencelerin sağlanması, dünya ekonomisine açılım için ön şart olan toplumsal risk dengelemesinin sosyal güvenlik sistemleri vasıtasıyla sağlanması gibi bir dizi rol gelmektedir (Breuer, 1998: 300, aktaran; Koçdemir, 2004: 155-456).

Küreselleşme olarak nitelendirilen hızlı ve kapsamlı tüm değişikliklere rağmen ulusun yerine ikame edilecek başka bir meşruiyet zemini günümüzde bulunmamakta ve henüz belirmemektedir. Ayrıca kollektif kültürel kimlik, kollektif irade ve ulusal sınırlar doktrini gibi ulusçu prensiplerin günümüzde kısmen aşınmasıyla birlikte, ulusal egemenlik ve kimliğin en geçerli uygulamalar olarak bu unsurlarla yeniden şekillendiği, ulusçuluğun ideoloji ve hareket olarak varlığını güçlü bir şekilde sürdürdüğü görülmektedir. Tüm bunlardan moderniteden farklı yeni

toplumsal yapılanmanın, sanayi çağının, toplum biçimi ulusun içerik değiştirmesiyle meydana getirdiği ulus devlet modelinin küreselleşmeyle oluşan şartlarda da varlığını sürdürecek dinamikleri yapısında barındırdığı sonucuna erişilmektedir (Şahin, 2006: 194).

Bu süreçte ulus devletlerin devletlerarası anlaşmalarla uluslararası yönetişim biçimleri oluşturup sürdürmek yoluyla 'üzerinde'; kendi hudutlarında merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasındaki, ayrıca sivil toplumda kamu tarafından tanınan özel yönetimler arasındaki güç ve otorite ilişkilerin anayasal açıdan düzenlemesi yoluyla da 'altında' yeni güçler belirmesi söz konusudur. Yani küresel niteliklerle tanımlanan günümüzde ulus devletler, yönetim sanatının en büyük ve etkili uygulayıcısı olarak hala merkezi bir konuma sahiptir (Hirst ve Thompson, 2003: 225, aktaran; Akça, 2005: 248).

Küreselleşme sürecinde ulus devlet en azından kuzeyin zengin ülkeleri ile güneyin yeni sanayi ülkelerinde, dünya piyasaların gereklilikleri karşısında çaresiz kalmamış, aksine birçok açıdan öncekine nazaran çok daha güçlü ve icra kabiliyetine sahiptir. Ulus devlet, daha fazla vergi toplamakta, uluslararası ve bölgesel sermaye piyasalarında daha etkin ve faal olmakta, daha fazla görevi üstlenip yerine getirmektedir. Günümüzde ulus devletin baskı gücü azalsa da fertlerin, örgütlerin ve işletmelerin devletin kamu hizmetleri ve tesislerine bağımlılığında artış gözlenmiştir. Devlet görevlilerinin türü ve nitelikleri kısmen değişmiştir, ancak devletin düzenleme yeteneği ve bu tür faaliyetlerin kapsama alanı da artmıştır (Koçdemir, 2004: 459).

Bu argümanlar göz önünde bulundurulduğunda ulus devletin sona erdiğini söylemek olanaksızdır. Çünkü bir kurumun hayatiyetini kaybettiğine kanaat getirmek için, ancak rakip kurumların onun işlevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirme yeteneğinde olması gerekmektedir. Ancak AB gibi ulus devleti tarihe gömeceği iddia edilen oluşumların dahi, ulus-üstü seviyede yeni bir meşruiyet odağı yaratma potansiyeline sahip olmadığı görülmektedir. Çünkü günümüzde Avrupa kimliğinin tek tarif edici öğesi yabancılara kapalılıktır. Eğitim, askerlik, demokratik katılım gibi uluslaşma vasıtalarından yoksun bir AB'nin ulus yaratması olanaklı değildir. Şayet bu başarılsa dahi, dünyada istisna olacak bu birliğin yeni bir süper ulus yaratmak ve Avrupa ulusçuluğu doğurmak dışında bir sonuca erişilemeyecektir (Koçdemir, 2004: 455-458).

Günümüzde de ulus devlete atfedilen önem gittikçe arttığı gibi, ulusçuluk da yeniden bir yükseliş göstermektedir. Ulusçuluğun gösterdiği bu yükselişin ardında yatan birçok neden bulunmaktadır. Ulusçuluk, günümüzde hiçbir siyasi sistemin fertler arasında onun kadar kuvvetli ve ona rakip olabilecek düzeyde bir dayanışma bağı yaratamaması ve bir ulusun çıkarlarını onun kadar koruyamamasından dolayı yükselmektedir.

Ayrıca uzun süre kendisine büyük ümitler bağlanan Enternasyonal Marksist Sosyalizmin, 21. yüzyılı göremeden bütün dünyada trajik bir şekilde çökmesi neticesinde bütün evrensel Sosyalist ülkelerin kendi ulusçuluklarına dönmesi, ulusçuluk tezlerinin doğruluk testi olarak büyük bir etki uyandırmıştır. Bunun dışında devletleri bir tek küresel otoriteye boyun eğdirmeye yönelen küreselleşmenin bütün ulus devletleri hedef alan bir eğiliminin ulusların beka ve hürriyetine açıkça saldırı niteliği taşımasından dolayı, ulusçuluklar üzerinde kışkırtıcı bir etki uyandırmıştır. Ayrıca küreselleşmenin ülkelerin servetlerini talan etmesi ve dünyadaki ülkeler arasında gelir dağılımı dengesini tehlikeli bir şekilde bozuşu da her ülkenin servetinin yalnız kendi ulusal yönetimlerince idare edilmesinin olanaklı olabileceğini göstermekte olup, bunlar ulusçuluklar üzerinde yükseltici bir etkiye neden olmuştur (Hocaoğlu, 2008: 43-44).

Günümüzde toplumdaki tehdit algılaması da ulusçu akımların yönünü belirleyen önemli bir etkendir. Tehdit algılaması güçlüyse veya tehdit olarak kabul edilebilecek etkenler fazlaysa ulusçuluk eğilimleri de yükselmektedir. Örneğin: Türkiye'de Kıbrıs-Rum tehdidi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki bölücülük tehdidi, yoğun göçün kentlerin dokusunu değiştirmesinden kaynaklanan güvenlik tehdidi, küreselleşmenin ve uluslararası sermaye hareketlerinin neden olduğu tehditler, AB'ye üyelik sürecinde yapılan köklü değişimlerin sancılarından kaynaklanan tehditler ulusçu eğilimlerin yükselmesine neden olmaktadır. Aynı şey diğer ülkeler için de geçerliliğini korumaktadır (Şafak, 2006). Küreselleşme sürecinin getirdiği etkilere bağlı olarak, krizlerle birlikte ekonomik açıdan yoksullaşmanın artması ve yaşam standardı düşüşünün geniş anlamda kitlesel bir nitelik kazanması, daha önceki dönemlerle durumunu karşılaştıran söz konusu geniş kitlelerde, ulus devletin tekrar güçlendirilmesi yoluyla daha önceki ekonomik olanaklarına yeniden ulaşabilecekleri sanısına yol açmaktadır. Bununla birlikte ulusal kabul edilen ekonomik tesislerin ya da geniş arazilerin yabancılara satılması, yabancılar iş bulurken kendileri işsiz kalanların sayısının günden güne artması gibi ekonomik nedenler, birçok ülkede ekonomik ulusçuluğun artmasına neden olmuştur (Karyelioğlu, 2012: 163). Örneğin: Ulusal şirketlerin yabancıların eline geçmesi tehdidi ile karşı karşıya kalan Fransa, bu tür tehditleri önlemek için özel bir yasa çıkarmayı yeğlemiştir. Küreselleşmenin lokomotifi olarak addedilen ABD'de 2005'te petrol şirketlerinin Çinlilere satılmasına engel olunması amacıyla ciddi girişimlerde bulunulmuştur (Şafak, 2006). Dünyanın bugünlerde yaşadığı küresel kriz döneminde de birçok ülkede ulusçuluk duygularında büyük ölçüde artış olmuştur. Özellikle Avrupa ülkelerinde ortak bir para biriminin kabulünden sonra ulusçuluğun giderek zayıflayacağı beklenirken, tam tersi olmuştur (Erçel, 2012). Avrupa'da ekonomik kriz ırkçılığı tetiklemiştir.

Ancak bunun yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı olarak algılanmaması gerekmektedir. "Düne kadar yabancılar dışarı diyenler, İslamofobi'yi köpürtenler, şimdi dertlerimizin sebebi AB'dir demeye başlamıştır. İnsanlar artık 'bizim paramızla neden Yunanlılar kurtarılıyor' veya 'onlar bizim paramızla rahat yaşarken, biz zor geçiniyoruz, bu nasıl adalet?' gibi soruları daha yaygın ve yüksek sesle dillendirmeye başlamıştır"(Özcan, 2012: 32). Bu gelişmeler neticesinde Avrupa'da sol akımlardan ziyade, aşırı sağ tepkiler yükselmiş, ulusçuluk ve ulus devletin önemi artmıştır. İktisadi açıdan aşırı biçimde pazar ekonomisi taraftarlığının, aynı zamanda sosyal devletten ziyade paternalist, himayeci bir devlet beklentisinin yüksek olduğu Avrupa'da, paternalist devlet anlayışı ulus devlet beklentisini de yükseltmektedir (İnsel, 2002). Ayrıca son zamanlarda, tamamına yakını koalisyonlarla yönetilen Avrupa ülkelerinde artık ulusçu ve ırkçı partiler bu koalisyonlarda kilit parti konumuna yükselmiştir. Bu partilerin desteğini almadan hükümet kurmak neredeyse olanaksızdır (Özcan, 2012: 32).

SONUÇ

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında ulus devlet, ulusçuluk ve küreselleşmenin Kapitalizmin devamı ve farklı aşamaları olduğu görülmektedir. Modern devletin ilk formu olan mutlakıyetçi monarşilerden günümüze kadar Kapitalist birikim sürecinde devlet aygıtına farklı roller biçilmiş ve Kapitalizm devlet aygıtını amaçları doğrultusunda şekillendirmiştir. Şöyle ki, mutlak monarşiler döneminde egemen devlet yapısı teşkil edilmiş, devlete yasa ve düzen, etkili bir kamu finansmanı sağlamak ve ulusal tüccarların korunmasını amaçlayan merkantilizmin uygulanması rolleri yüklenmiştir. Daha sonra da burjuva sınıfı kendi özgürlüğünü kısıtlayan, müttefiki olan kralı zararlı görerek devre dışı bırakmıştır. Bu süreçte beliren meşruiyet gereksinimini ise ulusla karşılamıştır. Devlet yapısının modern ulus devlet adını aldığı Fransız Devrimi, burjuva sınıfının çıkarlarıyla örtüşecek şekilde devletin merkezileşme eğilimlerini güçlendirmiş ve vatandaşları bir kimlik altında bir araya getiren politikaların izlenmesine yol açmıştır. Ulusçuluk da Fransız Devrimi'nin sonunda ortaya çıkmış, Fransa'dan Kıta Avrupa'sına, oradan da birçok ülkeye sıçramış, Avrupa haritasının yeniden çizilmesine, iki dünya savaşına yol açmıştır. 20. yüzyılda da ulus kavramına siyasi organizasyon prensibi olarak önemli düzeyde değer atfedilmiştir.

Ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları olan küreselleşme süreci, ulus devletin egemenlik, ulusal kimlik, ülkesel, siyasi, toplumsal, idari ve hukuki bütünlük şeklinde sıralanabilen temel niteliklerini büyük ölçüde etkileyen, aşındıran, ulus devleti değiştiren ve yeniden şekillendiren bir olgudur. Küreselleşme sürecinde ulus devlet erki uluslararası kurumlar ve yerel yönetimler, çok uluslu şirketler ve diğer aktörlerce aşındırmakta olup,

ulus devletin idari ve siyasi yapısı dönüştürülmekte, güçlü merkezi yapısı yıpratılmaktadır. Ulusçuluk da alt kültürler, mikro ulusçuluk eğilimleri ve başta ABD ve AB ülkelerinin kontrolünde şekillenen ve yayılan kitle kültürüyle zayıflatılmaktadır. Ancak Kapitalizm, ulus devlet gibi bir partneri yok etmek istememektedir. Çünkü Kapitalist birikim sürecinin devamlılığı için ulus devlete birçok yasal, kurumsal ve altyapısal işlev yüklenmiştir. Ulusal kültür ve egemenliğin en geçerli uygulamalardan sayıldığı günümüzde, ulus devlet düzenleme yeteneği ve kapsama alanı sürekli olarak genişleyen merkezi bir konumda olan ve yerine ikame edilecek rakip bir kurum bulunmayan eşsiz bir aktördür. Günümüzde ulusçuluk ideolojisi de ulusçuluğun en güçlü meşruiyet kaynağı ve sosyal yapıştırıcı olması, S.S.C.B.'nin çökmesinden sonra evrensel Enternasyonal Sosyalist ülkelerin kendi ulusçuluğuna dönmesi, tehdit algılamaları, ekonomik kaygılar, dünyada sol akımların zayıflamasıyla aşırı sağ tepkinin yükselmesi, yaşanan ekonomik krizler, Avrupa'da hükümetlerde koalisyonların yaygınlaşması, ulusçu ve ırkçı partilerin koalisyonlarda artan rolünden dolayı yükselmektedir.

Sonuç olarak ulus devlet ve ulusçuluğun küreselleşmeyle etkileşiminin ortaya konmasının amaçlandığı bu çalışmada; ulus devlet, ulusçuluk ve küreselleşmenin, Kapitalist birikim süreciyle yakından bağlantılı olduğu, küreselleşme sürecinde ulus devletin temel niteliklerinin birçok açıdan aşındırıldığı ve ulus devletin yeniden şekillendirildiği; ulusçuluğun da bu süreçte zayıflatıldığı görülmektedir. Ancak, ulus devlet Kapitalist sermaye birikim sürecinin varlığının ve devamlılığının sürdürülmesi için kendisine yeni roller biçilen, yeni nitelik ve işlevler yüklenen, henüz rakip bir kurumu olmayan yegâne bir aktördür. Ulusçuluk da küreselleşme sürecinde her ne kadar zayıflatılsa da birçok etkenden dolayı sürekli olarak gündemde tutulan, önemli ve etkili bir olgudur. Bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda günümüzde ulus devletin vazgeçilemeyen bir aktör olduğu, ulusçuluğun da yükselen bir ideoloji olduğu sonucuna erişilmektedir.

KAYNAKÇA

AKCA, Zümrüt. (2005), *Ulus-Devlet ve Küreselleşme İlişkisi,* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

AKÇA, Gürsoy. (2005), "Postmodernite ve Ulus Devlet", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı. 7, Cilt. 2, ss.232-257.

AMİN, Samir. (2007), *Avrupa Merkezcilik,*(Çev. Mehmet Sert), İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.

AYAN, Ergin. (2010), "Küreselleşme-Ulus Devlet Karşıtlığının Gerçeklikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı. 3, Cilt. 14, ss. 75-87.

AYDEMİR, Cahit ve GENÇ, Sema Yılmaz. (2011), "Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 10, Sayı: 36, ss. 226-241.

BAHÇEKAPILI, Cengiz. (2009), *Küreselleşme Sürecinde Güçsüzleşen Ulus Devlet,* İstanbul: Derin Yayınları.

CEBECİ, İpek. (2011), "Küreselleşme Yaklaşımları Kapsamında Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Değerlendirilmesi", *Sosyoloji Konferansları Dergisi,* Sayı. 4, ss. 359-384.

ÇETİN, Halis. (2002), "Liberalizmin Tarihsel Kökenleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi,* Sayı. 3, Cilt.1, ss. 79-96.

DAVIS, James C., (2010), *Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz İnsanın Hikâyesi,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ERÇEL, Gazi. (2012), "Kriz Milliyetçilik Duygularını Artırıyor", *http://www.haberturk.com/yazarlar/gazi-ercel/716744-kriz milliyetcilik duygularini-artiriyor (17.02.2012).*

ERDEM, Habip Hamza. (2010), *Devlet-Ulus'un Sonu,* Bursa: Ezgi Kitabevi.

ERÖZDEN, Ozan. (2008), *Ulus Devlet,* İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

FIKIRKOCA, Ali ve KALEMCİ, R. Arzu. (2011), "Küreselleşme ve Makro-Kuramsal Teori: Bir Literatür Taraması", *İç, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* Sayı.13, Cilt. 2, ss.177-198.

GIDDENS, Anthony. (2005a), *Sosyoloji,* (Çev.) Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.

GIDDENS, Anthony. (2005b), *Ulus Devlet ve Şiddet,* (Çev.) Cumhur Atay, İstanbul: Devin Yayıncılık.

GUIBERNAU, Montserrat. (1997), *Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler,* (Çev.) Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

GÜNDOĞAN, Ali Osman. (2002), "Devlet ve Milliyetçilik", *Doğu-Batı,* Sayı: 21, ss. 193-206.

HABERMAS, Jurgen. (2008), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti,* (Çev.) Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları.

HEYWOOD, Andrew, (2011), *Siyasi İdeolojiler,* (Çev.) Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan), Ankara: Adres Yayınları.

HOCAOĞLU, Durmuş. (2008), "Milliyetçiliğin Küresel Çapta Yükseldiği Bir Çağda Yeni Milliyetçilik", *Yerli Düşünce,* Sayı. 1, ss. 40-45.

İNSEL, Ahmet. (2002), "Aşırı Sağ Tepki Olarak Yükseliyor", *http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/148372.asp (13.01.2012).*

KARYELİOĞLU, Selim, (2012), "Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları ve Küreselleşmenin Ulus Devlet ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri", *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar,* Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 137-169.

KAYA, Mehmet. (2009), "Küreselleşme Yaklaşımları**",** *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı. 13, ss. 1-16.

KAYMAKCI, Oğuz. (2007), "Küreselleşme ve Ulus Devlet", (Ed.) Oğuz Kaymakcı, *Küreselleşme ve Ulus Devlet,* Bursa: Ekin Kitabevi, ss.1-14.

KAZGAN, Gülten. (2009), *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen,* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KOÇDEMİR, Kadir. (2004), *Milli Devlet ve Küreselleşme Anlamı Değişen Sınırlar,* İstanbul: Ötüken Yayınları.

KÖKTÜRK, Abdullah. (2011), "Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* Sayı: 13, ss. 73-97.

ORAN, Baskın. (1997), *Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli,* İstanbul: Bilgi Yayınları.

ÖZCAN, Zafer, (2012), "Hasta Adam Avrupa", *Aksiyon,* Sayı. 886, ss. 26 33.

SMITH, Anthony D. (2002), *Ulusların Etnik Kökeni,* (Çev.) Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir, Ankara: Dost Kitapevi.

ŞAFAK, Erdal, (2006), "Milliyetçi Rüzgâr", *http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/safak/2006/03/14/Milliyetci_ruzg%C3%A2r (12.02.2012).*

ŞAHİN, Köksal. (2006), *Türkiye'de Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlete Bakış,* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.

ŞAYLAN, Gencay. (2003), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,* İstanbul: İmge Kitabevi.

ŞEN, Y. Furkan. (2004), *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet,* Ankara: Yargı Yayınevi.

TANİLLİ, Server. (2010), *Uygarlık Tarihi,* İstanbul: Yeni Gün Habercilik Basın ve Yayıncılık.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er. (2009), "Ulus-Devlet ve Milliyetçilik", (Ed.) Mümtaz'er Türköne, *Siyaset,* İstanbul: Opus Yay., ss. 631-666.

YALÇINKAYA, M. H.; ÇILBANT, C. ve YALÇINKAYA, N. (2012), "Küreselleşme ile Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi,* Sayı. 8, ss. 1-26.

YAYLA, Atilla. (2005), *Siyasî Düşünceler Sözlüğü,* Ankara: Adres Yayınları.

YILMAZ, Aytekin. (2001), *Çağdaş Siyasal Akımlar Modern Demokraside Yeni Arayışlar,* Ankara: Vadi Yayınları.